

IJTIMOIIY TARMOQLARDA FRAMING NAZARIYASINING QO‘LLANILISHI: FALASTIN–ISROIL MOJAROSINING YORITILISHI VA AXBOROT SHAFFOFLIGI MASALASI

Hojarbegim Obidova Fazliddin qizi

O‘zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti Tayanch doktorant

hojarbintufazliddin@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada framing nazariyasining ijtimoiy tarmoqlarda qo‘llanilish xususiyatlari hamda Falastin–Isroil mojarosining ushbu platformalarda yoritilish jarayonidagi o‘rni tahlil qilinadi. Tadqiqotda ijtimoiy tarmoqlarning an’anaviy ommaviy axborot vositalaridan farqli jihatlari, xususan, algoritmik tavsiya tizimlari, vizual kontent ustuvorligi va foydalanuvchi ishtirokining framing jarayoniga ta’siri ochib beriladi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda yangiliklar shaffofligi masalasi manba, kontent, algoritm va moderatsiya darajalarida ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Maqola natijalari zamonaviy jurnalistika tadqiqotlari, media savodxonlik va ijtimoiy tarmoqlarda axborot siyosatini o‘rganish uchun nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: *framing nazariyasi, ijtimoiy tarmoqlar, Falastin–Isroil mojarosi, media diskurs, axborot shaffofligi, algoritmik framing.*

Abstract

This article examines the application of framing theory in social media and analyzes its role in the coverage of the Palestine–Israel conflict on these platforms. The study explores the distinctive features of social media in comparison to traditional mass media, with particular attention to algorithmic recommendation systems, the dominance of visual content, and the impact of user engagement on the framing process. Furthermore, the issue of news transparency in social media is analyzed at multiple levels, including sources, content, algorithms, and moderation practices. The findings of the study contribute to contemporary journalism research and hold both theoretical and practical significance for media literacy and the study of information policy in digital environments.

Keywords: *Framing theory, social media, Palestine–Israel conflict, media discourse, information transparency, algorithmic framing*

Kirish

XXI asrda ijtimoiy tarmoqlar global axborot makonining ajralmas qismiga aylandi. Bugungi kunda xalqaro mojarolar, siyosiy inqirozlar va gumanitar fojialar haqida axborot olishda ijtimoiy tarmoqlar ko‘pincha an’anaviy ommaviy axborot vositalaridan ham ustun ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, Falastin–Isroil mojarosi kabi uzoq davom

etayotgan va murakkab siyosiy-huquqiy kontekstga ega nizolar ijtimoiy tarmoqlarda keskin bahslar, emotsional reaksiyalar va turli xil talqinlar bilan yoritilmoqda.

Mazkur jarayonda framing nazariyasi muhim ilmiy vosita sifatida namoyon bo'ladi. Framing nazariyasi axborotning faqat mazmunini emas, balki uning qanday shaklda, qaysi jihatlariga urg'u berilgan holda va qaysi kontekstda taqdim etilishini tahlil qilish imkonini beradi. Ijtimoiy tarmoqlarda esa framing jarayoni nafaqat jurnalistlar yoki tahririyatlar, balki oddiy foydalanuvchilar, bloggerlar, algoritmlar va platforma siyosati orqali ham shakllanadi.

Shu sababli mazkur maqolaning asosiy maqsadi framing nazariyasining ijtimoiy tarmoqlarda qo'llanilish mexanizmlarini ochib berish hamda Falastin–Isroil mojarosining ushbu platformalarda yoritilishida framingning o'rnini va axborot shaffofligi masalasini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

1. Framing nazariyasining nazariy asoslari

Framing nazariyasi ijtimoiy fanlarda voqelikni talqin qilish mexanizmlarini tushuntiruvchi muhim nazariyalardan biridir. Ushbu yondashuvga ko'ra, axborot uzatilayotganda voqeaning barcha jihatlarini emas, balki muayyan tanlab olingan unsurlari alohida ajratib ko'rsatiladi. Natijada auditoriya voqelikni aynan shu tanlangan "ramka" orqali idrok etadi. Jurnalistika tadqiqotlarida framing quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi: muammoni aniqlash, sabablarni belgilash, axloqiy baho berish va ehtimoliy yechimlarni taklif qilish. Ushbu funksiyalar ayniqsa siyosiy va harbiy mojarolar yoritilishida muhim ahamiyat kasb etadi, chunki ular auditoriyaning kimni aybdor deb bilishi, kimga hamdardlik bildirishini belgilab beradi.

2. Ijtimoiy tarmoqlar va an'anaviy OAV o'rtasidagi farqlar

Ijtimoiy tarmoqlar framing jarayonini tubdan o'zgartirdi. An'anaviy OAVda framing asosan professional jurnalistlar va tahririyat siyosati orqali shakllansa, ijtimoiy tarmoqlarda ushbu jarayonga quyidagi omillar ham qo'shiladi:

- foydalanuvchi tomonidan yaratilgan kontent;
- algoritmik tavsiya tizimlari;
- vizual va qisqa formatdagi materiallar ustuvorligi;
- real vaqt rejimidagi tarqalish.

Natijada framing markazlashgan emas, balki fragmentatsiyalashgan va ko'p markazli tus oladi. Bu esa bir xil voqeaning turli auditoriyalar tomonidan mutlaqo qarama-qarshi tarzda talqin qilinishiga olib keladi.

3. Falastin–Isroil mojarosining ijtimoiy tarmoqlarda yoritilishi

Falastin–Isroil mojarosi ijtimoiy tarmoqlarda asosan uch asosiy framing orqali yoritiladi:

1. Xavfsizlik va terrorizm framingi

Mazkur ramkada mojaro davlat xavfsizligi, hujum va javob choralar kontekstida talqin qilinadi. Ushbu framing ko'pincha harbiy operatsiyalarni oqlovchi diskursni shakllantiradi.

2. Inson huquqlari va gumanitar framing

Bu ramkada tinch aholi qurbonlari, bolalar, vayron bo'lgan infratuzilma va gumanitar inqirozga urg'u beriladi. Ijtimoiy tarmoqlarda aynan ushbu framing vizual kontent orqali keng tarqaladi.

3. Geosiyosiy va tarixiy framing

Mazkur yondashuv mojaroning tarixiy ildizlari, xalqaro huquq va global siyosiy manfaatlar kontekstida talqin qilinishini o'z ichiga oladi.

4. Vizual framing va emotsional ta'sir

Ijtimoiy tarmoqlarda vizual kontent framingning eng kuchli vositasiga aylangan. Rasmlar va qisqa videolar auditoriyada tezkor emotsional reaksiya uyg'otadi va ko'pincha kontekstual izohsiz tarqaladi. Bu holat framingning soddalashuviga, ammo ta'sirchanligining oshishiga olib keladi.

Falastin–Isroil mojarosida vayronalar, yarador bolalar yoki harbiy texnika tasvirlari turli axloqiy baholashlarni shakllantiradi. Natijada auditoriya voqeani murakkab siyosiy jarayon sifatida emas, balki “aybdor–jabrlanuvchi” modeli asosida qabul qiladi.

5. Algoritmik framing tushunchasi

Ijtimoiy tarmoqlarda framing faqat kontent orqali emas, balki algoritmlar orqali ham amalga oshiriladi. Algoritmlar ko'proq bahs-munozara va emotsiya uyg'otadigan kontentni oldinga suradi. Shu tariqa ayrim framinglar sun'iy ravishda kuchayadi, boshqalari esa cheklab qo'yiladi.

Bu jarayonni “algoritmik framing” deb atash mumkin. U ijtimoiy tarmoqlarda axborot oqimini tartibga soluvchi muhim, biroq ko'pincha shaffof bo'lmagan mexanizm hisoblanadi.

6. Ijtimoiy tarmoqlarda yangiliklar shaffofligi masalasi

Axborot shaffofligi ijtimoiy tarmoqlarda to'liq ta'minlangan, deb bo'lmaydi. Ushbu masalani to'rtta darajada ko'rib chiqish mumkin:

1. Manba shaffofligi

Ko'plab akkauntlar anonim yoki soxta bo'lib, bu axborotning ishonchliligini pasaytiradi.

2. Kontent shaffofligi

Eski yoki boshqa hududga oid materiallarning noto'g'ri kontekstda tarqatilishi keng tarqalgan.

3. Algoritm shaffofligi

Platforma algoritmlarining ishlash mexanizmi to'liq ochiq emas, bu esa framing jarayonining yashirin shaklda boshqarilishiga olib keladi.

Moderatsiya va platforma siyosati

Ayrim platformalar (jumladan, Meta Platforms) kontentni o'chirish yoki cheklash orqali framing jarayoniga bevosita aralashadi.

7. Ijtimoiy tarmoqlarda framingning ijtimoiy oqibatlari

Framingning ijtimoiy tarmoqlardagi faol qo'llanilishi quyidagi oqibatlariga olib keladi:

- jamoatchilik fikrining keskin qutblashuvi;
- dezinformatsiyaning tez tarqalishi;
- mojarolarning soddalashtirilgan, emotsional talqini;
- media savodxonlikka bo'lgan ehtiyojning ortishi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot ijtimoiy tarmoqlarda framing nazariyasining qo'llanilishi Falastin–Isroil mojarosini yoritishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etishini ilmiy asosda ko'rsatdi. Tahlil natijalari shuni tasdiqladiki, ijtimoiy tarmoqlar an'anaviy ommaviy axborot vositalaridan farqli ravishda framing jarayonini markazlashmagan, ko'p subyektli va algoritmik tusga ega shaklda amalga oshiradi. Bu esa axborotning mazmuni bilan bir qatorda uning tarqalish tezligi, vizual shakli va auditoriya tomonidan qabul qilinish mexanizmlarini tubdan o'zgartiradi.

Falastin–Isroil mojarosining ijtimoiy tarmoqlarda yoritilishi asosan xavfsizlik, inson huquqlari va geosiyosiy framinglar doirasida shakllanib, ushbu ramkalar auditoriyada mojaro tomonlariga nisbatan turlicha axloqiy baho va siyosiy pozitsiyalarni vujudga keltirmoqda. Ayniqsa, vizual kontent ustuvorligi va qisqa formatlar mojaroni mu rakkab tarixiy-siyosiy jarayon sifatida emas, balki soddalashtirilgan “aybdor–jabrlanuvchi” modeli asosida idrok etilishiga olib kelmoqda. Natijada jamoatchilik fikri ko'proq emotsional va polarizatsiyalashgan shaklda namoyon bo'lmoqda.

Tadqiqot davomida ijtimoiy tarmoqlarda yangiliklar shaffofligi masalasi ham tanqidiy tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, manba, kontent, algoritm va moderatsiya darajalarida shaffoflik qisman mavjud bo'lsa-da, u yetarli darajada tizimli va ochiq emas. Ayniqsa, algoritmik tavsiya tizimlarining yopiq xarakteri framing jarayonini yashirin tarzda boshqarish imkonini berib, ayrim narrativlarning sun'iy ravishda kuchayishiga yoki cheklanishiga olib kelmoqda. Bu holat ijtimoiy tarmoqlarni axborotning mutlaq erkin va obyektiv maydoni sifatida baholash mumkin emasligini ko'rsatadi.

Mazkur maqola framing nazariyasining ijtimoiy tarmoqlarda qo'llanilishini nafaqat jurnalistik hodisa, balki ijtimoiy-siyosiy va texnologik jarayon sifatida talqin qilish zarurligini asoslab berdi. Tadqiqot natijalari zamonaviy jurnalistika ilmida ijtimoiy tarmoqlarni tahlil qilishda framing, algoritmik ta'sir va media savodxonlik tushunchalarini kompleks yondashuv asosida o'rganish lozimligini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlarda framing nazariyasining faol ishlashi Falastin–Isroil mojarosining yoritilishida jamoatchilik fikrini shakllantirish, axloqiy baholash va siyosiy pozitsiyalarning paydo bo'lishida muhim omil hisoblanadi. Ushbu tadqiqot O'zbekiston jurnalistika ilmiy muhitida ijtimoiy tarmoqlar va xalqaro mojarolarni o'rganish bo'yicha keyingi ilmiy izlanishlar uchun mustahkam nazariy-

metodologik asos yaratadi hamda media savodxonlik va axborot xavfsizligi masalalarini rivojlantirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Entman R. Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm.
2. Goffman E. Frame Analysis.
3. McCombs M. Setting the Agenda.
4. Reese S. Framing public life.
5. Shoemaker P., Reese S. Mediating the Message.